

OECONOMUS
GAZDASÁGKUTATÓ
ALAPÍTVÁNY

OECONOMUS
ELEMZÉSEK

Szerbia gazdasági helyzete

A szerb-magyar kapcsolatok változása

„A Balkán Európa lőporos hordója” – ez a mondat az első világháború kitörését megelőzően vált ismertté, de érvényessége még jóval tovább, a XXI. században is fennáll. A balkáni államok hányattatott történelme évszázadokon át terhes volt az idegen uralkodóktól, az Oszmán Birodalom, az Osztrák-Magyar Monarchia, majd a németek megszállása igyekezett a térséget asszimilálni és a nacionalista eszméket mérsékelni. Az 1990-es éveket meghatározó rendszerváltások itt egészen más irányt vettek, mint a többi kelet-európai országban: véres polgárháborúvá duzzadt, lezáratlan konfliktusokat hagyva maga után. Szerbia, a leginkább egységre törekvő és a Nagy Jugoszlávia terveit védő állam végül mégis egyedül maradt, így a 2000-es évek első évtizedét itt az újraépítés, újraszervezés politikája határozta meg. A gazdaság és a nemzetközi kapcsolatok átalakítása mellett új szomszédságpolitikát kellett kialakítania, valamint olyan stabilitást elérni, amellyel potenciális tagja lehet az Európai Uniónak. Sorozatunk következő elemzésében a szerb gazdaság helyzetét és aktuális nehézségeit tekinthetjük át, valamint azt, hogy a magyar-szerb kapcsolatok milyen irányok mentén fejlődtek az elmúlt évtizedek során.

2023. Április

Szerbia gazdasági helyzete. A szerb-magyar kapcsolatok változása.

Szerző: Szigethy-Ambrus Nikoletta

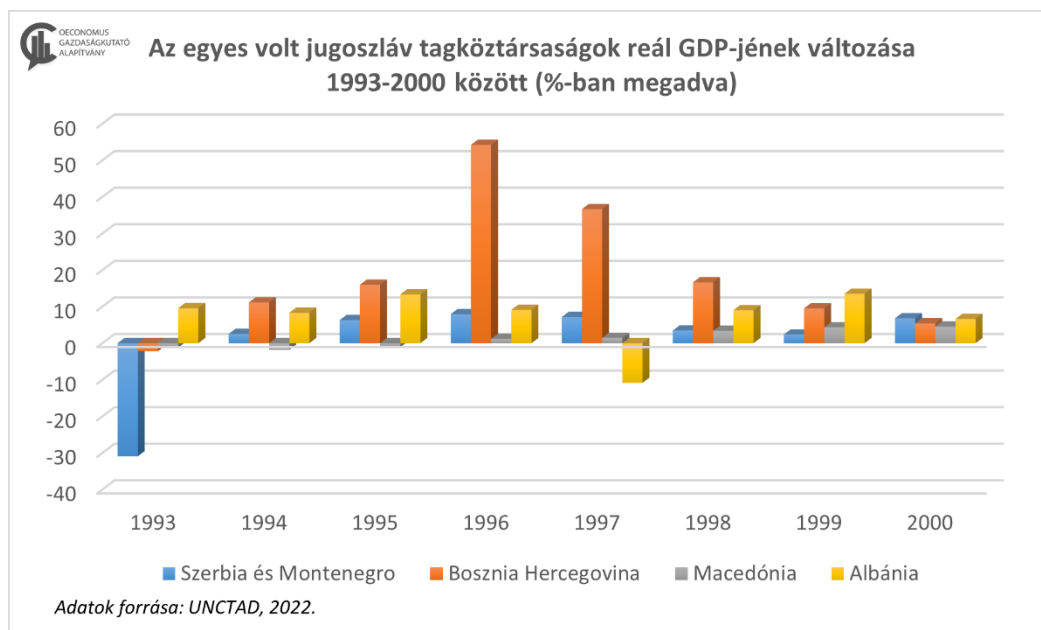
Szerbia, a balkáni országok harmadik legnagyobb területű állama, az elmúlt száz év során már számos államszervezeti formában képviseltette magát a történelemben. 1918-1941 között a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része volt, majd a második világháború idején, 1941-1944 között német megszállás alá került. 1945-1992 között Jugoszlávia fennhatósága alá tartozott. A rendszer felbomlását okozó függetlenedési törekvések, valamint az 1990-es években kirobbanó délszláv-polgárháború a korábbi status quo-ra is hatással voltak, Szerbián kívül csak Montenegró maradt a szövetségben, így 1992-2003 között előbb Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, majd 2003-2006 között egy lazább rendszerben Szerbia és Montenegró lett a formáció hivatalos neve. Miután 2006 júniusában Montenegró is a teljes függetlenség mellett döntött, Szerbia önálló útra léphetett az államszervezés területén, immár Szerb Köztársaság néven. Az innen és az idáig vezető út azonban nem volt könnyű, a szerb vezetőknek meg kellett küzdeniük a gazdasági nehézségekkel, a társadalmon belül uralkodó akadályokkal, a szervezett bűnözéssel, a korrupcióval. Szerbia számára az utóbbi húsz évben fő célként lebegett az Európai Unióhoz való csatlakozás, valamint az ezzel nyíló számtalan lehetőség, amely Európa országai közé emelné az államot. A 2014 óta hivatalos tárgyalások az integrációról a legtöbbször biztatóan alakulnak, ugyanakkor számos kérdésben még mindig eltér Brüsszel és Belgrád álláspontja. Emellett Szerbia Kelettel is igyekszik partnerségi viszonyt kialakítani, Oroszország az egyik legfontosabb szövetségese, mellett pedig Kína kezd egyre inkább előtérbe kerülni. Ezek a kapcsolatok egyben az itt uralkodó érdekeket is körvonalazzák: az EU, Moszkva és Peking ugyan más-más okokból, de érdekelt a térség helyzetében, mindez pedig a gazdaság mellett az egyéb területek jövőjére is hatással van.

Az elemzés elsődleges célja bemutatni a magyar-szerb kapcsolatok alakulása mellett, Szerbia gazdasági helyzetét, azokat az akadályokat, amelyek nehezítik a további növekedést, valamint amelyek visszafogják az integrációs törekvéseket. A számvetés kitér arra is, hogy az ország milyen partnerségeket alakított ki az EU mellett, hogyan alakul a szomszédos, korábbi tagköztársaságokkal való viszonya. Az elemzés röviden a koszovói konfliktussal is foglalkozik, azokkal a mértékekkel, amelyek eddig megoldatlanná tették a vitát Pristina és Belgrád között.

Szerbia gazdasága 1990 – 2008 között

A rendszerváltás éveiben a szerb gazdaság rendkívül nehéz helyzetbe került. Az 1992-ben kikiáltott Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (továbbiakban JSZK), amelynek Szerbia és Montenegró voltak a tagjai, Slobodan Milosevic diktatórikus vezetése alatt kezdte meg működését. Az ez idő alatt már zajló délszláv polgárháború tovább fokozta az aggodalmat és az ország gazdasági helyzetének borús megítélését. Az ENSZ által elfogadott és alkalmazásba helyezett embargós intézkedések a szerb kormány boszniai konfliktusban való szerepvállalását voltak hivatottak büntetni. A közel négy évig hatályban lévő szankciók (1992-1996) nem azonnal kerültek megszüntetésre, sőt, az Egyesült Államok még a daytoni béke aláírását követően is fenntartotta egy részét (Dimitrijevic & Pejic, 1995). Mivel a koszovói helyzet egyre élesebbé vált, ezért újabb retorziók kerültek kilátásba, 1998-ban pedig el is kezdődött az USA és az Európai Unió (akkor még hivatalosan Európai Közösség) által ezek alkalmazása (United Nations, 1998). A Milosevic rendszer 2000 őszi bukása utat nyitott Szerbiának a gazdaság és a politika újraszervezésére, fokozatosan kivezetésre kerültek a szankciók, 2001 szeptemberében pedig a fegyvereladási korlátozás is hatályát veszítette.

A háború és a gazdasági embargó következményeként erőteljes visszaesés alakult ki a JSZK-ban, a konszolidáció 1995-től ugyan elkezdődött, viszont az 1999-es NATO bombázások eredményeként a jelzett évben ismét csökkent a gazdaság teljesítménye. 1992-1999 között a szankciók miatt 95 milliárd USD-nyi veszteséget könyvelhetett el a JSZK, az 1999-es NATO bombázások pedig 30 milliárd USD-nyi kárt okoztak a nemzetgazdaságnak (Dinkić, 1999). Mindezek a gazdaságban keletkezett visszaesések, a társadalomra is jelentősen hatottak: 2000 októberében a jugoszláv lakosság mintegy 35%-a élt a szegénységi szint alatt, valamint további 35% csak kis mértékben haladta meg ezt a szintet (Arsić–Mladenović–Petrović, 2001).

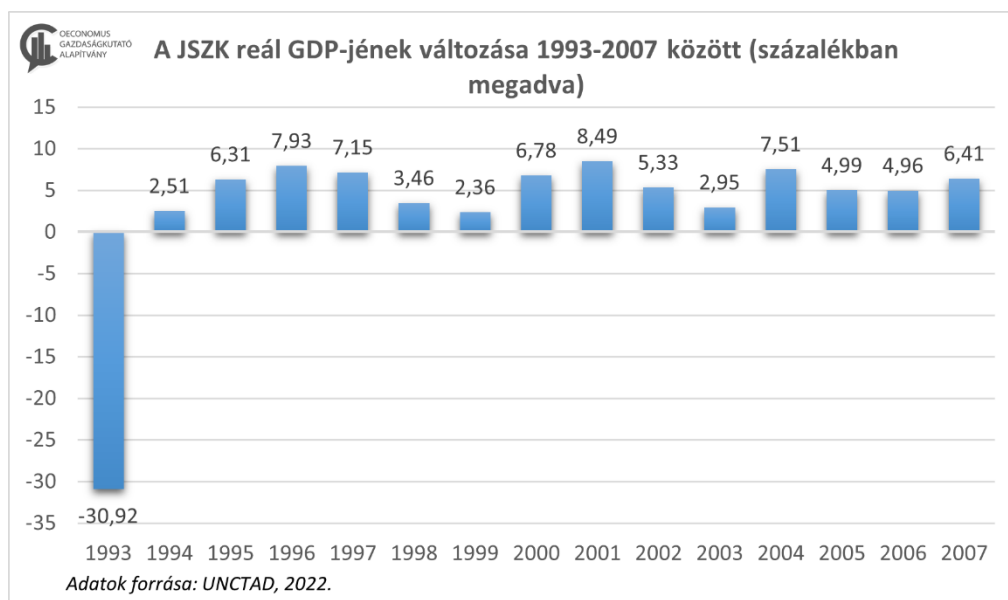

1. ábra: Az egyes volt jugoszláv tagköztársaságok reál GDP-jének változása 1993-2000 között, százalékban megadva (Adatok forrása: UNCTAD, 2022).

A kilencvenes évek gazdasági helyzetét tovább fokozta az 1992-1993 közötti hiperinfláció, amely eredményeként 1994-ben új nemzeti valutát vezettek be, új dínár néven. Az inflációt rövid időre sikerült csillapítani, viszont a JSZK továbbra is elszigetelt volt a nemzetközi közösségtől, ezért ez inkább csak ideiglenes intézkedésnek hatott. 1995-től ismét magas 78,8%, 1996-ban 91,6%-os volt a pénzromlás értéke (Simon, 2003). A munkanélküliségi ráta 1995-2000 között átlagosan évi 25% körül mozgott, amit tovább súlyosbított a háború elől menekülők tömege. Az államháztartás tételei között a háború, a menekültek, az infláció kezelése egyre jelentősebb összegeket tett ki (Dyker–Vejvoda; 1996).

Az átalakuló politika új gazdasági környezetet teremtett, a korábbi viszonylag stabilnak tekinthető belső jugoszláv piac felbomlott és mindössze két állam – Szerbia és Montenegró – maradt benne. Mivel az 1990-es évek háborús helyzete miatt a piacgazdasági reformok itt nem tudtak végbemenni, ezért az átalakítás a Milosevic-kormány bukását követően vált sürgetővé. A 2000 őszen hivatalba lépő Vojislav Koštunica prioritásként kezelte az ország gazdaságának átalakítását, a nemzetközi elszigeteltségből való kilépést, az Európai Unióhoz való közeledés szükségességét (Lyon, 2003). Koštunica felismerte, hogy az ország fejlesztéséhez elengedhetetlen a külföldi segítség, amelyhez elsősorban a Világbanktól és az Európai Uniótól várt hozzájárulást. Sikerült megújítani az IMF tagságot, amely egy újabb forrást teremtett, csatlakoztak a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bankhoz (IBRD), valamint az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankhoz (EBRD). Egyes stratégiai ágazatokat, mint a közművek, telekommunikációs cégek, földgázszállítási társaságok, állami tulajdonba vették, ezzel is garantálva az ellátás biztonságot, valamint növelve az állami bevételek forrásait (Simon,

2003). Koštunica amellett, hogy reformok útján kívánta a szövetség gazdaságát visszarendezni, egyre inkább elkezdte hangsúlyozni a szerb nemzeti identitás elemeinek fontosságát, ezzel együtt pedig némileg kritikus hozzáállást tanúsítani az USA és Nyugat-Európa irányába. Oroszországgal azonban, mint régi szövetségesével, sikeres tárgyalásokat folytatott a gázszállításról (Orosz, 2017).

2. ábra: A JSZK (2002-től Szerbia és Montenegró) reál GDP-jének éves változása 1993-2007 között, százalékos arányban megadva (Adatok forrása: UNCTAD, 2022).

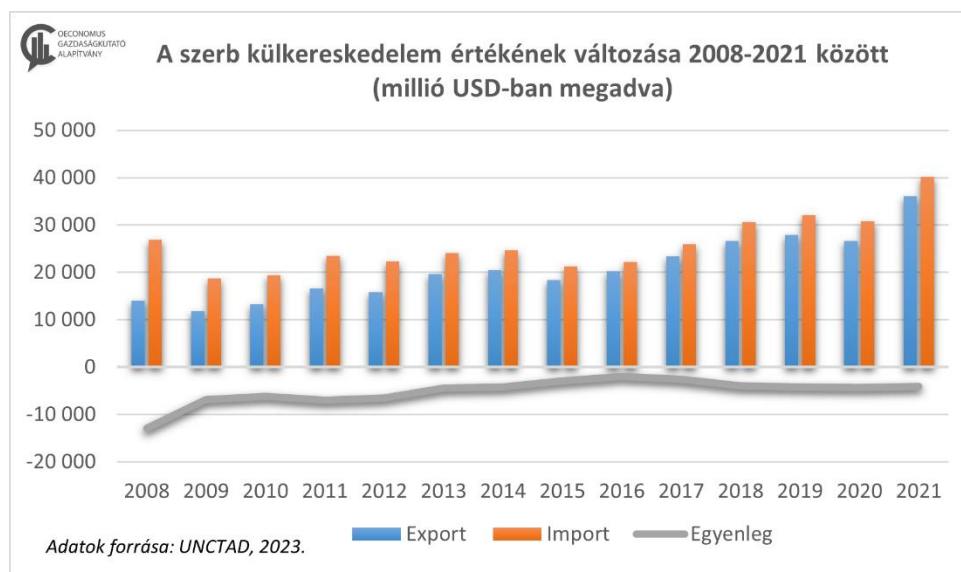
A gazdasági reformok mellett az integrációs folyamatokban is haladás vette kezdetét: 2000 novemberében Zágrábban került megrendezésre a nyugat-balkáni konferencia, ahol stabilizációs és társulási folyamatok indultak. Ennek részeként döntöttek egy pénzügyi támogatási programról is, amely révén 2000-2003 között 1 711,9 millió eurónyi szubvenció került az EU részéről a JSZK felé továbbításra (European Commission, 2000). 2001-ben létrehozásra került az EUFRY konzultációs munkacsoport, amely a szerb rendőri szervezet megreformálásához igyekezett segítséget nyújtani. 2002-ben a szerb kormány felállította az integrációs folyamatokért felelős tanácsot, amely elsődleges feladata az uniós csatlakozással kapcsolatok teendőik felmérése és irányítása volt (Orosz, 2017). A 2003-as Thesszaloniki – Nyugat-Balkáni Agenda egyfajta perspektívát nyújtott a térség országainak a jövőbeni uniós csatlakozáshoz (European Commission, 2003). Az Európai Unió egyeztetései azonban nem minden zökkenő nélkül zajlottak, többek között negatívan hatott a kapcsolatokra a 2000-ben bevezetett uniós kereskedelmi kedvezményekkel való visszaélés és Montenegró egyre éleesebb függetlenedési szándéka. Utóbbi hatására 2002-ben egy lazább szövetségi rendszer került a két ország között kialakításra, új néven, immár Szerbia és Montenegróként működött, amely módosítást az EU is támogatta (Darmanovic, 2003).

Az államszövetség NATO-val való kapcsolata már korántsem volt ennyire gördülékeny, mint az EU-val kialakított partnerség. Az 1999-es NATO bombázások következményeként Szerbia nehezen találta meg a megfelelő hangot a szervezettel, így csak 2001-ben született döntés a jugoszláv erők visszaengedéséről a Koszovó határa menti területekre (NATO, 2001). Prioritás lett, hogy a JSZK felvételt nyerjen a Partnerség a Békéért programba, amelyhez 2002-ben kezdődtek tárgyalások, de a tényleges felvétel jóval később, csak 2006-ban valósult meg (NATO, 2023). A szervezettel való vitás kérdések alapját a szerb háborús bűnösök összeírása és a hágai Nemzetközi Büntetőbíróság elé állítása szolgáltatta, amelynek Szerbia vonakodva kívánt eleget tenni. Ez az aggály az EU-val szemben is fennállt, így rövid időre a korábban biztosított segélyek is felfüggesztésre kerültek a nyugati döntéshozók részéről. Súlyosbította a kérdést, hogy Szerbia pénzübeli támogatást nyújtott a háborús bűnösök családjainak, a kiadatástól pedig elzárkózott (Orosz, 2017). Borisz Tadic, aki 2004-ben lépett az államfői hivatalba, ezzel kapcsolatosan az együttműködést sürgette, nem kívánta a korábbi retorikát fenntartani a kérdést illetően.

2005 tavaszán a koszovói kérdés ismét napirendre került, viszont végleges megoldást ekkor sem tudtak elfogadni. Montenegró függetlenné válási törekvései szintén erősödtek, így 2006 májusában népszavazást tartottak az állam lehetséges elszakadásáról, amely eredményeként néhány héttel később bejelentették az ország önállóságát. Ezáltal Szerbia immár függetlenül szervezhette gazdaságát és külpolitikáját is, azonban jelentős változást a korábbi szemléletben nem eredményezett a szétválás. 2006 októberében került elfogadásra az új szerb alkotmány, amelyben Koszovót Szerbia integráns részévé nyilvánította, a tartomány függetlenedésének kérdése így továbbra is megoldatlan maradt (Darmanovic, 2006). Mindeközben az ENSZ különmegbízottja kidolgozott egy lehetséges rendelkezést a koszovói kérdéstről, amely egy fokozatosan kialakuló albán önállóságot eredményezett volna (UNHCR, 2006). Az alkotmány elfogadásával a tervezet azonban lekerült a napirendről, amely nagy valószínűséggel e nélkül sem került volna szerb részről elfogadásra. 2007 júliusában egy újabb rendezési terv látott napvilágot az EU és az USA részéről, ahol önálló albán államként definiálták a területet, viszont a dokumentumot nem bocsátották szavazásra az ENSZ-ben (United Nations, 2007).

Szerbia számára az önálló államszervezés lehetősége viszonylag későn érkezett, gazdasági szempontból pedig nem a legszerencsésebb években. A 2008-as 2009-es gazdasági válság gyenge helyzetben érte az országot, ekkorra még nem alakult ki olyan stabil háttér, ami védelmet biztosított volna az országnak. A válság hatására 3,1%-os GDP visszaesés kezdődött, az ország helyzetét pedig egy hét éves recessziós időszak nehezítette, és csak 2016-ban sikerült a 2008-as szintet elérni (UNCTAD, 2016). Az inflációs mutató szintén

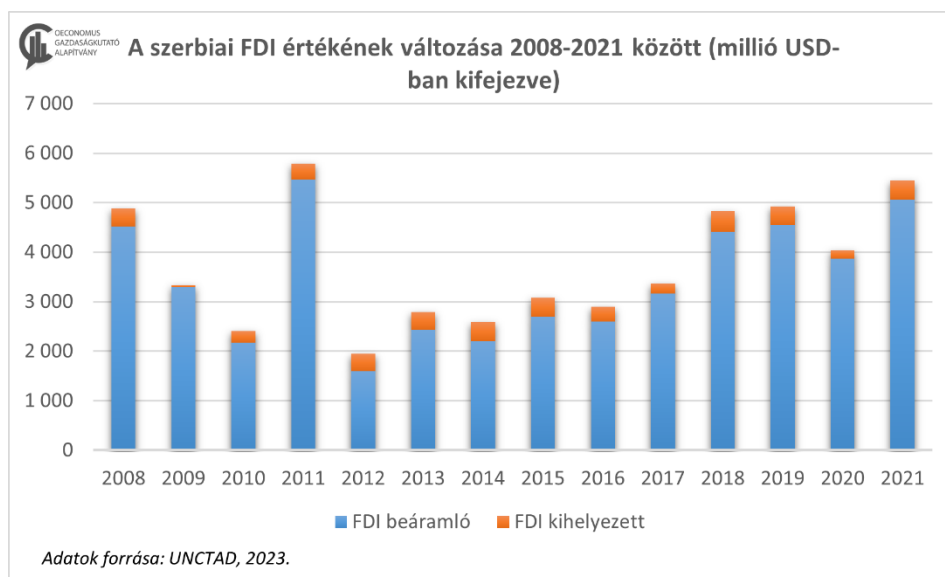
romlott, a 2007-es 6%-ról 2008-ban duplázódó, 12,4%-os emelkedést jelzett, a szigorúbb monetáris politika azonban itt is érezte hatását és 2010-re ismét sikerült 6% körüli értéket elérni (UNCTAD, 2010). Külkereskedelmében az importkitettség magas és a folyó fizetési egyenleg jellemzően negatív, deficitet jelez. 2008-ban a hiány rekord magas értékre ugrott, 10 537 millió USD-árt tett ki (UNCTAD, 2008). A válságot követő években csökkent az import és az export értéke is, a kivitelben csak 2011-ben, míg a behozatalban 2017-ben sikerült újra megközelíteni a 2008-as értékeket.

3. ábra: A szerb külkereskedelem értékének változása 2008-2021 között, millió USD-ban megadva (Adatok forrása: UNCTAD, 2023).

Az export esetében a fő kiviteli célszágok között Németország és Olaszország szerepelt csak az európai államok közül, inkább a szomszédos országokkal folytatott élénk kereskedelmet Szerbia (OEC World, 2023). Kiviteli termékei között megtalálhatóak a különböző fém eszközök és nyersanyagok, az elektronikai berendezések és alkatrészek, valamint a mezőgazdasági termékek is (kukorica, gyümölcsök és zöldségek, magvak, gabonafélék). Importját főként Oroszországból, Németországból, Olaszországból és Kínából szállította az országba, amelyben a nyersolaj, a csomagolt gyógyszerek, a járművek és műsorszórási berendezések szerepeltek (OEC World, 2023). A külkereskedelem mellett a közvetlen külföldi tőke-befektetések (FDI) szerepe is egyre hangsúlyosabbá vált a szerb gazdaságpolitikában. 2005-ben a Michelin, a Microsoft, a Coca-Cola Company, valamint a Banca Intensa kezdett leányvállalati tevékenységbe az országban, egy évvel később pedig a Telenor, a Gruppo Sanpaolo IMI, STADA, JTI bővítette portfólióját a balkáni állammal (Bakó, 2019). A jelzett vállalatok tevékenysége azért is fontos, mivel zöldmezős beruházásokként léptek a szerb piacra. 2008-tól fokozatosan növekedésnek indult a tőkebefektetések állománya az országban, amelyet a válság ugyan visszavetett, de 2012-től ismét emelkedést

mutat az érték (UNCTAD, 2022). Az eddigi legtöbb FDI 2011-ben áramlott az országba, 5 467 millió USD értékben. A főként nyugat-európai társaságok által kihelyezett tőkebefektetések jelentős hatással vannak a gazdaság fejlődési ütemére, mindehhez azonban szükséges, hogy stabil befektetői környezet fogadja az ide érkezőket. A szervezett bűnözés, a korrupció, valamint a szerződéses rendszerek kialakítása a különböző ágazatokban nehezíti a külföldi tőkeáramlást, mindazonáltal az elmúlt évek mérlege azt jelzi, hogy megfelelő szabályozással kialakítható egy ösztönző háttér mindehhez.

4. ábra: A szerbiai FDI értékének változása 2008-2021 között, millió USD-ban kifejezve (Adatok forrása: UNCTAD, 2023.)

Szerbia gazdaságában az 1990 és 2008 közötti időszak talán történelmének legnehezebb periódusa volt: a polgárháborús helyzet, a NATO bombázások, a koszovói kérdés megoldatlansága, végül pedig az utolsó JSZK tag, Montenegró kiválása a szövetségből, mind-mind próbára tették a gazdaság kitartását. 2008-ra azonban sikerült egy viszonylag rendezett politikai és gazdasági helyzetet teremteni az országban, úgy, hogy közben az integrációs törekvések is folytatódhattak.

Kétoldalú kapcsolatok és regionális együttműködések 1990-2008 között

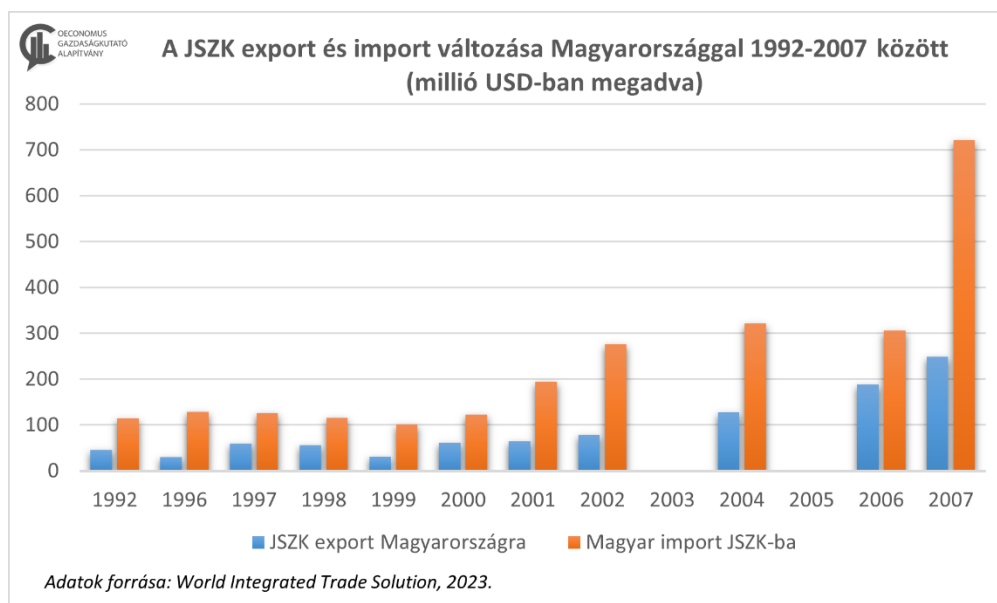
Szerbia külkapcsolatainak irányát 1990-ig a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság határozta meg, melyben főként a hasonló ideológiájú, úgynevezett el nem kötelezett országokkal igyekezett partnerségi viszonyokat kialakítani. A mozgalomban többségében afrikai országok, közel-keleti és ázsiai államok, valamint néhány közép- és dél-amerikai ország vett részt (Kifukwe, 2022). Az európai kontinensről csak Belarusz volt teljes jogú tag, a balkáni államok,

köztük Szerbia megfigyelő státusszal voltak jelen (NAM, 2023). A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság átalakulását követően a JSZK Slobodan Milosevic hivatali ideje alatt a nemzetközi együttműködésektől elszigetelődött, regionális kapcsolatait szintén nem sikerült fejleszteni. 1992 és 2000 között az ENSZ-nek sem volt tagja az államszövetség, ezáltal a lehetséges külpolitikai irányok is markánsan korlátozottá váltak (Orosz, 2017). Milosevic bukását és a JSZK kötelékének lazítását követően, az ezredforduló éveiben elsődleges szemponttá vált a külpolitika diverzifikálása, a korábbi elszigeteltség megszüntetése.

Magyarország és Szerbia között 1990-ig főként a vajdasági magyarok helyzete és a gazdasági érdekek által vezérelt kompromisszumok iránya határozta meg az együttműködési területeket. A délszláv-háború során a két állam közötti kapcsolatra nagy hatással volt az 1991-ben kirobbant Kalasnyikov-ügy, amelyben Magyarország Horvátország részére értékesített fegyvereket 1990 őszén (Juhász, 2012). Ugyan a szállított fegyverek mennyisége eltörpült a többi, nyugat-európai országok által biztosítottakhoz képest, arra mégis elegendő volt, hogy Belgrád tiltakozó jegyzéket küldjön a magyar kormánynak és a korábbi jó kapcsolatot megromoljon. A háború során Magyarország a menekültek ellátásában és befogadásában is segített: becslések szerint 1992 tavaszán kb. 50 ezer regisztrált és legalább ugyanennyi nyilvántartásba nem került menekült érkezett hazánkba (Gyurok, 1994). Nagy részük továbbutazott Nyugat-Európába, vagy a háború végéig itt maradt és utána visszatelepült a korábbi hazájába, de sokan maradtak Magyarországon is, ők itt kezdtek új életet. A Milosevic-éra alatt nem történt jelentős előrelépés a magyar-szerb viszonyban, mindazonáltal magyar részről támogatásra kerültek azok a szerb ellenzékiek, akik a demokratikus fordulaton munkálkodtak. Az úgynevezett Szegedi folyamat szerbiai ellenzéki városok és közvetve a magyar kormány között számos együttműködés született (M.Császár, 2011). A Milosevic rendszer bukása után élénk párbeszéd kezdődött Magyarország és Szerbia új, demokratikus vezetése között. A 2001-es 3. külgazdasági stratégia részeként megfogalmazásra került egy olyan cél, amely szerint hazánk regionális központtá válását kell sürgetni a nyugat-balkáni országok számára (Bakó, 2019). Ennek eredményeként még 2001-ben magyar főkonzulátus nyílt Szabadkán, szabadkereskedelmi megállapodás jött létre a két ország között, valamint közös infrastrukturális (autópálya és úthálózat építés), turisztikai fejlesztésekről született döntés. Emellett létrehozásra került egy közös pénzügyi alap, amely a kkv szektor hitelezésére, finanszírozására nyújtott segítséget. Döntés született a kettős adóztatás elkerüléséről, a beruházások ösztönzéséről és kölcsönös védelméről, valamint magyar részről egy gazdasági vegyes bizottság felállításáról (Bakó, 2019).

A kétoldalú magas szintű látogatások során kiemelésre került az a magyar cél is, hogy a hazai cégek kedvező helyzetet kapjanak a szerb újjáépítésben, valamint bekapcsolódjanak az ott

kezdődő privatizációs folyamatokba is. A 2002-es magyarországi választások után a bilaterális egyeztetések tovább folytatódtak, az együttműködési területek közé bekerült a termelési típusú közös projektek, az energiaipari kooperáció, a közlekedés összehangolása, a magyar FDI erősítése a térségben (Belgrád MFA, 2023). Szintén 2002-ben a szerb parlament elfogadta a vajdasági autonómia kiterjesztését (úgynevezett omnibusz törvényt), amely több vajdasági hatáskört visszaállított a régió vonatkozásában (Tóth, 2010). A kedvező diplomáciai környezet élénkítő hatással volt a két ország közötti külkereskedelemre is. 2000 és 2004 között a JSZK exportja hazánkba több, mint a duplájára emelkedett, míg a magyar kivitel (JSZK oldalon import) több, mint 2,5-szeres növekedést könyvelhetett el (WITS, 2023).

5. ábra: A JSZK export és import változása Magyarországgal 1992-2007 között, millió USD-ban megadva (Adatok forrása: World Integrated Trade Solution, 2023).

A 2003-as évtől a kétoldalú együttműködések lassultak, a külkereskedelmi forgalomban mindez azonban nem éreztette hatását, így a Vajdaság területén működő magyar-szerb vegyesvállalatok száma az év végére elérte a 200-at (Bakó, 2019). Hatással volt a magyar társaságok szerb piacra lépésére a 2003-ban meggyilkolt Zoran Dindic ügye is, ami némileg visszafogta a befektetőket a régiótól, valamint a 2004-es koszovói zavargások is, továbbá az erősödő nacionalista nézetek, amelyek miatt a magyar kisebbség is gyakran vált az atrocitások elszenvedőjévé. A 2004 márciusában hivatalába lépő Vojislav Koštunica vezetése nem kedvezett a további kétoldalú megállapodásoknak, mivel inkább az integrációs feladatokat helyezte előtérbe, így a regionális együttműködések mértéke csökkent. 2005-ben még sikerült tető alá hozni a magyar-szerb gazdasági együttműködésről szóló megállapodást, viszont az egy évvel későbbi egyeztetésen, amely a gazdasági vegyesbizottság felállítására vonatkozott, már csak a jegyzőkönyvbe vételig jutottak a törekvések (14/2006. Kormányrendelet).

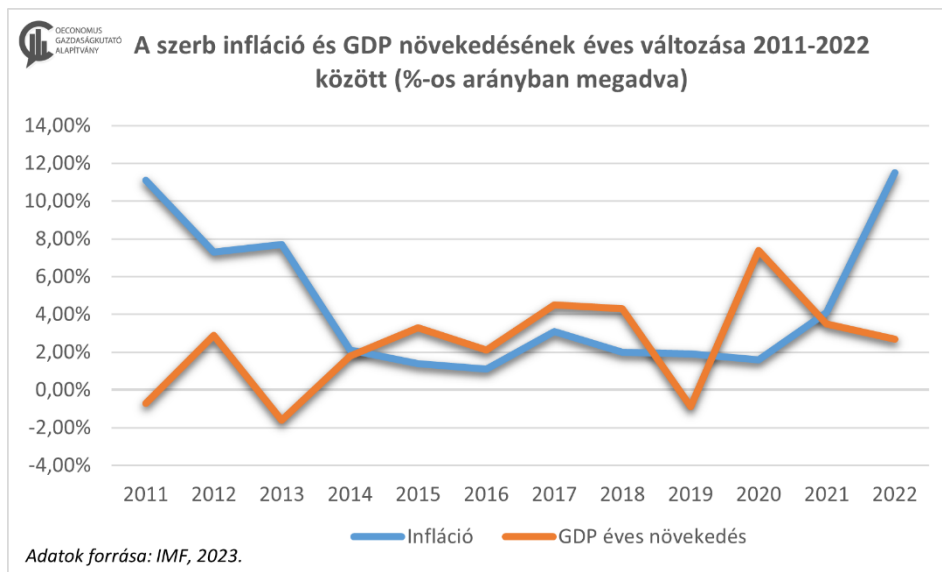
A javuló gazdasági környezet lehetővé tette, hogy a magyar nagyvállalatok közül is többen döntsenek a szerb piacra lépés mellett: 2005-ben a MOL, 2006-ban az OTP Bank kezdett terjeszkedésbe déli szomszédunknál, mellettük pedig a Richter Gedeon is megvetette lábát az országban (Ármás & Németh, 2021). A zászlóshajónak tekinthető nagyvállalatok mellett egyre több kis- és középvállalkozás is a szerbiai nyitás mellett döntött, többek között a Masterplast Kft., valamint a KÉSZ Kft. is jelen van már Szerbiában.

A két ország közötti diplomáciában az együttműködések már korántsem voltak ennyire dinamikusak, mint a külkereskedelemben. 2008-ban miután Koszovó kikiáltotta függetlenségét, Magyarország elismerte azt, Belgrád viszont válaszként visszarendelte a magyar nagykövetét Budapestről, a két állam közötti kapcsolat így mélypontra jutott. Az elismerésről kiadott bolgár – magyar – horvát közös nyilatkozat ugyan tartalmazza, hogy a továbbiakban is fenn kívánják tartani a jó kapcsolatot Belgráddal, mindazonáltal a szerb vezetés másként értelmezte az államok reakcióját a koszovói döntésre (Grotius, 2008).

A szerb-magyar kétoldalú kapcsolatok a rendszerváltás éveitől 2010-ig vegyes képet mutatnak: egyrészt a két ország közötti partnerség 2003-ig folyamatos volt, azt ezt követő lassulás, valamint a 2008-as események azonban rányomták bélyegjüket a diplomáciai érintkezésre. A gazdasági, illetve külkereskedelmi adatokban mindezt nem érzékelhetjük, viszont az olyan fontos és előremutató egyeztetések, amelyek hosszú távon határoznák meg a szerb-magyar viszonyt elmaradtak. Szerbia minden erejével az EU-s csatlakozás mielőbbi létrejöttén dolgozott, ehhez pedig háttérbe szorította a lehetséges partneri kooperációkat.

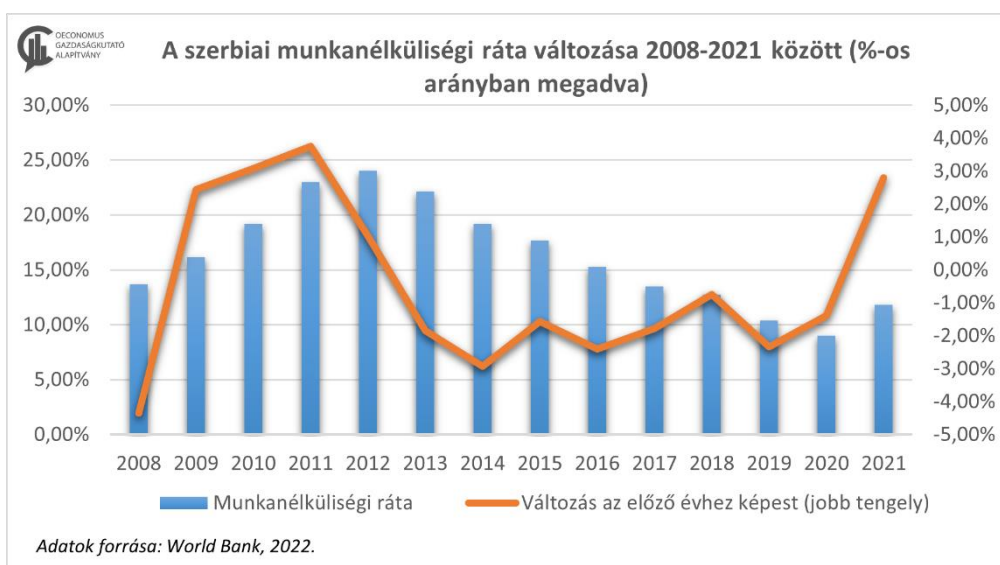
Szerbia gazdasága 2008-tól: fokozódó kivándorlás, gazdasági újraindulás

A 2008-as gazdasági válságot hosszas kilábalás követte, Szerbia nehezen tudott a korábbi pozitív értékekhez visszajutni. Ösztönzőként hatott a válság első évében, hogy sikerült Brüsszellel előbbre lépni a jövőbeni EU tagság ügyét illetően, ugyanis Stabilizációs és Társulási Megállapodás került aláírásra Belgráddal (European Commission, 2022). 2012-től teljeskörű ideiglenes kereskedelmi megállapodás végrehajtásáról döntöttek, valamint Szerbia megkapta a tagjelölti státuszt. A hivatalos tárgyalások az Unióhoz való csatlakozásról 2014-ben kezdődhettek meg, jelenleg is tartanak (European Commission, 2022).

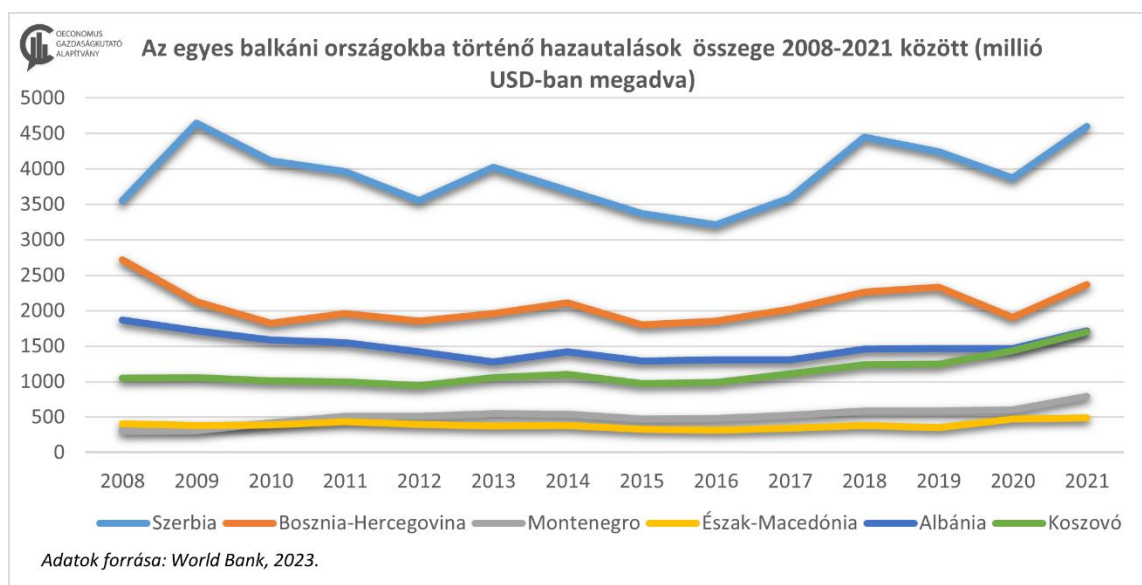
6. ábra: A szerb infláció és GDP növekedésének éves változása 2011-2022 között, százalékos arányban megadva (Adatok forrása: IMF, 2023).

A válságból való kilábalás hosszadalmasan ment végbe Szerbiában, 2013-tól kezdett a GDP stabilan növekvő értékeket felvenni. Az infláció ennek hatására újra emelkedett, 2008-ban 12,4%-os volt, egy évvel később viszont sikerült korrigálni 8,1%-ra, majd később 6,1%-ra (IMF, 2023). Stabilan 7% alá csak 2014-től sikerült csökkenteni a pénzromlást, amikor a gazdasági helyzet is optimálisabb növekedést kezdett produkálni. A krízis az egyébként is ingatag munkaerőpiacra is nagy hatással volt, 2008-ban 13,7%-volt a munkanélküliek aránya, 2011-re viszont 22,97%-ra emelkedett, egy évvel később pedig még magasabb, 24%-os volt a ráta (World Bank, 2022). Szerbiában korábban is komoly gondot jelentett a foglalkoztatottsági adatok javítása, a válság hatására pedig még többen veszítették el addigi munkájukat, ami nehéz helyzet elé állította a belgrádi vezetést is.

7. ábra: A szerbiai munkanélküliségi ráta változása 2008-2021 között, százalékos arányban megadva (Adatok forrása: World Bank, 2022).

A foglalkoztatottsági és gazdasági adatok romlása hatással volt a fokozódó kivándorlásra is, egyre több szerbiai állampolgár döntött úgy, hogy nyugat-európai országban próbál megélhetést találni. A pontos kivándorlási adatokat nehéz meghatározni, mivel egyrészt nem minden esetben kerültek központilag rögzítésre, másrészt sok szerbiai állampolgár horvát útlevelel lépett be az európai munkaerőpiacra, így mint horvát kivándorló kerültek be a nyilvántartásba. Az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyeinek Főosztályának adatbázisa szerint 2005-ben 960,6 ezer, 2010-ben 936 ezer, 2015-ben 826,9 ezer, 2020-ban pedig 1 millió fő hagyta el az országot (Migration Data Portal, 2022). Ugyan a 2005-ig felvett adatokba a Montenegróból kivándorlók is bele tartoznak, mindazonáltal még így is rendkívül magas a szám. A kivándorlás egyik velejárója a hazautalások értékének növekedése, ami jól lekövethető Szerbia esetében is. A balkáni országok közül itt a legmagasabb az érték, 2021-ben 4 600 millió USD értékben érkezett ilyen tranzakció részeként pénz az országba (World Bank, 2023).

8. ábra: Az egyes balkáni országokba történő hazautalások összege 2008-2021 között, millió USD-ban megadva (Adatok forrása: World Bank, 2023).

A kivándorlók jelentős része Németországot, Ausztriát és Franciaországot választja, jellemzően építőipari, gyári vagy szállítmányozási álláslehetőségeket töltenek be itt (OECD, 2022).

A válságot követő években a szerb külkereskedelemben egyre jobban elindult a kiegyenlítődé a korábbi magas importigény konszolidálására vonatkozóan. Az export értéke 2010-től fokozatosan növekvő értéket jelez, tíz év alatt, 2020-ra sikerült megdupláznia a kivitelt (2020-

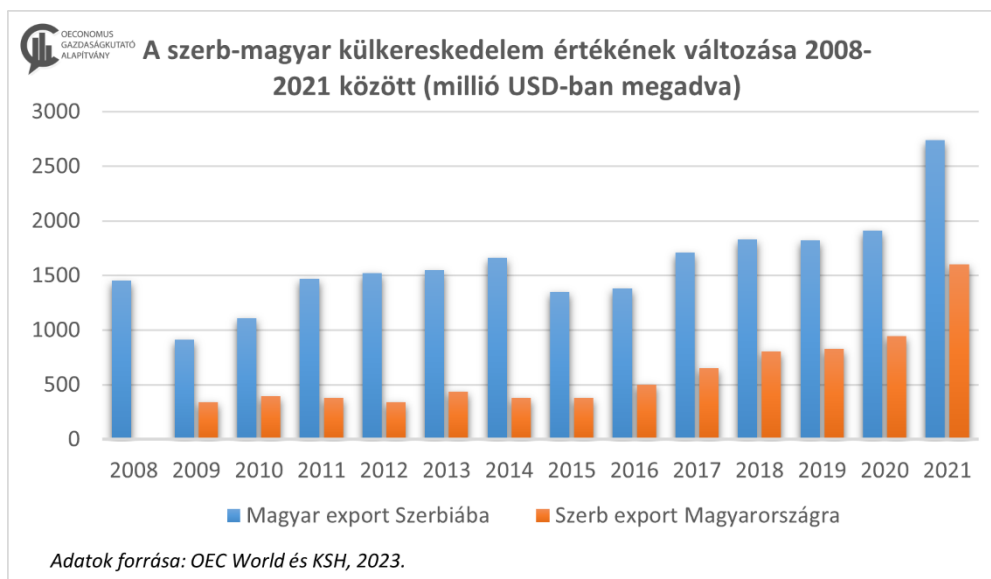
ban 26 590 millió USD volt az export összege) (UNCTAD, 2022). A főbb kereskedelmi partnerek nem változtak, továbbra is Németország, Olaszország és Bosznia-Hercegovina a fontosabb célszágok, viszont Kína és Törökország szerepe egyre nagyobb helyet kapott a külkerben (OEC World, 2022). Míg 2011-ben Törökország részesedése a teljes szerb exportban 1,75% volt (218 millió USD), Kínába pedig a kivitel 0,71%-a áramlott innen (88,6 millió USD), addig 2020-ra a török arány 1,86%-ra (384 millió USD), a kínai pedig 2,24%-ra (462 millió USD) nőtt. Törökországba jellemzően gumiabroncsokat, folyadékszivattyúkat, aranyat és tisztítóeszközöket szállít Szerbia, míg Kínába finomított rezet, rézércet, szíjtárcsa rendszereket, valamint fűrészelt fát exportál (OEC World, 2022). Mindemellett Szerbia fegyver- és védelmi célú kereskedelme is érdekes információkkal szolgál: 2019-ben valamivel több, mint 35 millió USD értékben exportált ilyen jellegű termékeket, ami a jelzett éves exportjának 0,178%-át teszi ki (UNCOMTRADE, 2022). Az orosz-ukrán háború fokozódását követően az ilyen irányú exportja 82,8 millió USD-ra emelkedett a tavalyi, 2022-es év során.

Az Európai Unió tárgyalások kedvezően hatottak az ország befektetői megítéléséhez is, a Szerbiába áramló FDI értéke évről évre növekvő értéket jelez (lásd, 4. ábra). Emellett az elmúlt évtizedben végrehajtott makrogazdasági reformok, a költségvetési fegyelem javulása, továbbá a Gazdasági Minisztérium által jóváhagyott kedvezmények szintén érdemben befolyásolni tudták az ide érkező tőkebefektetések emelkedő értékét. Több befektető inkább exportplatformnak tekinti az országot, nem pedig önálló piacnak, ami köszönhető annak is, hogy része a Közép-Európai Szabadkereskedelmi Megállapodásnak (Ármás & Németh, 2021). A legtöbb befektető európai országból érkezik Szerbiába, de Kína részesedése itt is egyre erőteljesebb: 2010 és 2022 között az ázsiai ország FDI befektetései 3 281 milliárd eurót tettek ki, őt követte Oroszország 2 473 milliárd euróval, majd az USA 733 milliárd eurós értékkel. A befektetések főként az autóiparba (19%), a mezőgazdaságba és élelmiszergyártásba (11,8%), a textiliparba (8,2%), az elektronikai és elektromos iparba (7,1%), valamint az építőiparba (5,3%) áramlanak (Lloyds Bank, 2022). A befektetői oldalon ettől függetlenül még mindig vannak olyan tényezők, amelyek nehezítik a további FDI bevonását. Ilyen többek között a koszovói konfliktus kérdése, amely időről időre előtérbe kerül és amely hatással van a tőkevonásra is. Ugyan tényleges fegyveres cselekményekre már egy ideje nem került sor a két fél között, valamint Belgrád a jövőbeni EU tagság miatt igyekszik távol tartani magát a lehetséges eszkalációtól, 2022. novemberében és decemberében is több alkalommal kerültek közel egy újabb háborúhoz (Világgazdaság, 2022). További akadályt jelent az infrastruktúra hiányossága, a korrupció és a szervezett bűnözés még mindig jelentős mértéke, valamint az árfolyam sérülékenysége az árváltozásokkal szemben.

Az új típusú koronavírus járvány miatti lassulás kedvezőtlenül hatott az addig dinamikusan növekvő gazdaságra, a GDP visszaesése mellett, az infláció emelkedése, valamint a munkanélküliségi adatok növekedése is aggodalomra adott okot (UNCTAD, World Bank, 2022). Az IMF által 2021-ben kiadott jelentés szerint azonban Szerbia a következő öt évben várhatóan a gazdasági paraméterek javulására számíthat, így a reáljövedelmek növekedése mellett az életszínvonal is pozitívan változhat (IMF Country Report No. 21/132, 2021). A Nemzetközi Valutaalap előrejelzését arra alapozza, hogy a járványt követően első évben (2021. január-május között) az ipar 10,3%-kal, a kiskereskedelem reálértéken 13%-kal, az export pedig 28%-kal bővült az előző év azonos időszakához képest. Ennek eredményeként a 2021-es beszámolóban az IMF 6%-os gazdasági növekedést prognosztizáltak, amelyet azonban a szerb gazdaság meg is haladott, 7,55%-os növekedéssel (IMF Country Report No. 21/132, 2021).

Magyar-szerb és regionális együttműködések, közeledés az EU-hoz és az EGU-hoz

A 2008-as koszovói elismerési kérdést illetően a magyar-szerb kapcsolatok ismét a külkereskedelemre koncentráálódtak, az ezt követő években beszűkült a közös együttműködések lehetősége. 2012-ben megnyílt a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Nyugat-balkáni Tagozata, amely célja a térség iránt érdeklődő hazai cégek piacra jutásának elősegítése (MKIK, 2012). A szervezet segítségével az érdeklődő vállalatok üzleti fórumokon, szakkiallításokon vehetnek részt és kerülhetnek közvetlen közelbe a lehetséges partnerekkel. Diplomáciai jelentőségű volt a két ország közötti kapcsolat rendezésében, mikor 2013 júniusában Áder János köztársasági elnök és Tomislav Nikolić szerb államfő közösen koszorúzták meg a Csúrogon elhelyezett, a második világháború magyar és szerb polgári áldozatainak emlékművét (Külügyminisztérium, 2013). Áder János ezt követően a szerb nemzetgyűlésben mondott beszédet, amelyben elítélte a magyarok által a második világháború során a Vajdaságban elkövetett bűncselekményeket, valamint bocsánatot kért e tettekért. 2014-ben ennek hatására a szerb kormány bejelentette, hogy kikerült a kollektív bűnösség elve a szerb jogrendből, így megszűnt az a 70 évvel korábban hozott rendelet is, ami három magyarlakta település lakosainak bűnösségét emelte jogszabályi rangra (Haraszthy, 2014).

9. ábra: A szerb-magyar külkereskedelem értékének változása 2008-2021 között, millió USD-ban megadva (Adatok forrása: OEC World és KSH, 2023).

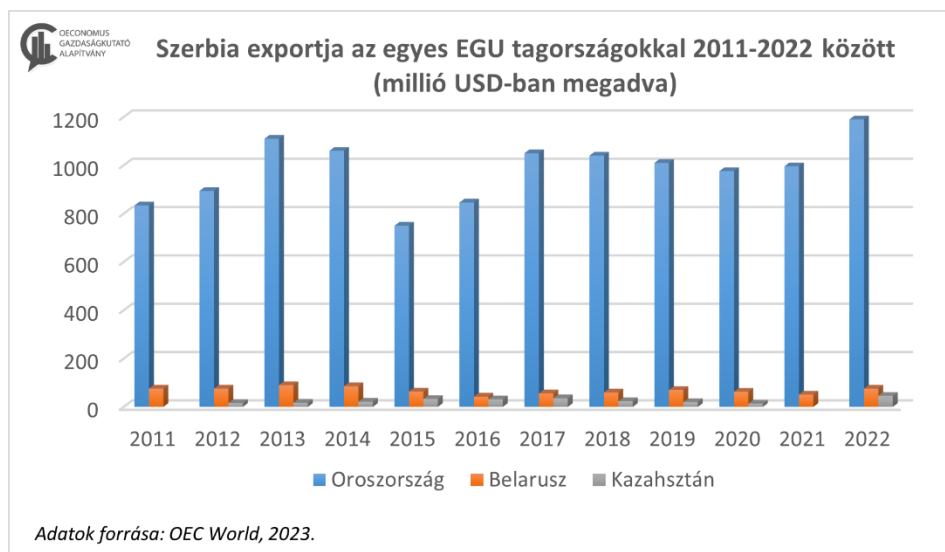
A szerb-magyar külkereskedelmi mutatók fokozatos emelkedést jeleznek az elmúlt bő egy évtized során is, a magyar többlet azonban még mindig jelentős. Magyarország elsősorban elektromos áramot, különböző energiahordozókat, gyógyszereket, elektronikai cikkeket, járműveket és vegyipari termékeket szállít déli szomszédjának. Szerbiából főként integrált áramkörök, alkatrészek, nyersanyagok, vegyipari- és műanyag áru, valamint kukorica érkezik hazánkba (OEC World, 2023).

A 2010 utáni magyar külpolitika részeként Budapest a szomszédos államokkal, így Szerbiával is, fokozni kívánta a partnerségi együttműködéseket, valamint a határokon túl élő magyarság számára szellemi és anyagi támogatásokat nyújtani a fennmaradás érdekében. Ennek részeként 2014-ben került létrehozásra Belgrádban a Collegium Hungaricum, amely a szerbiai magyar kisebbség számára biztosít kulturális centrumot, valamint Magyarország Nagykövetségének tagjaként Kulturális Szolgálatot lát el (Collegium Hungaricum Belgrád, 2022). A szinte valamennyi szomszédos országban működő központ elsődleges célja a magyar kultúra ápolása és terjesztése a határokon túl, valamint a magyar nyelv oktatása az érdeklődők számára. 2015-ben vette kezdetét a vajdasági gazdaságfejlesztési program, amelyről előzetesen a 2014-es és a 2015-ös magas szintű találkozók alkalmával is egyeztettek a vezető felek (Vajdasági Magyar Gazdaságfejlesztés, 2018). A programban 30 milliárd forint vissza nem térítendő támogatás és ugyanennyi kedvezményes hitel pályázható a térség fejlesztésére. A többségében mezőgazdasági, turisztikai, távközlési, ipari és szolgáltatási szektorokban megvalósuló fejlesztések lehetőséget teremtenek a vajdasági magyarok számára a megélhetés biztosítására anélkül, hogy ehhez el kellene hagyniuk szülőföldjüket.

Fontos része a két ország közötti külkapcsolatok további erősítésének a 2019 októberében elfogadott Nyugat-Balkán Beruházási Támogatási Program, amelynek elsődleges célja, hogy a balkáni térség fejlesztését magyar társaságok, vállalatok segítségével valósíthassa meg. Ezáltal nem csak a partnerországok fejlődése lenne támogatott, de a magyar vállalkozások számára is lehetőséget teremt a régiós jelenlét és szerep erősítéséhez (KKM, 2018). A program során vissza nem térítendő támogatásokra lehet pályázni, amelyeket Szerbia, Montenegró és Bosznia-Hercegovina területén lehet megvalósítani. Az elmúlt évek egyik legnagyobb nemzetközi infrastrukturális fejlesztése szintén Szerbiához köthető, a Budapest-Belgrád vasútvonal megvalósításával (2020. évi XXIX. törvény). A fejlesztés célja, hogy a thesszaloniki kikötőből a kínai áru gördülékenyen juthasson el Európába, így a magyar piacra is. Szintén a kétoldalú kereskedelmi és befektetői kapcsolatok elmélyülését jelzi, hogy az EXIMBANK Belgrádban is képviselőt létesített, valamint, hogy a MOL a Vajdaság területén kezdeményezett zöldmezős beruházásokat.

A vajdasági befektetés-ösztönzési program révén az itt élő magyar kisebbség helyzete is javult az elmúlt évek során. Mindazonáltal több olyan akadály is nehezíti az itt élők helyzetét, amely állami szinten kíván megoldást. A vajdasági magyarok lélekszáma folyamatosan csökken, amely elsősorban a kivándorlás, az elöregedő társadalom és az alacsony születésszámok számlájára írható. Ugyan kezdődtek munkahelyteremtési fejlesztések, de a foglalkoztatási mutatók drasztikus javításához még több, Belgrád által létrehozott program szükséges. A kétoldalú kapcsolatok harmonizálásával sikerült az olyan korábbi magyarok elleni atrocitásokat lecsökkenteni, amelyek tovább erősítették az elvándorlást vagy az asszimilációt. Szintén pozitív, hogy a korábban már említett omnibusz-törvény, amely 2002 óta van hatályban, számos lehetőséget biztosít a régió fejlesztésére és az itt élők jólétének növelésére.

Amellett, hogy Szerbia hosszú ideje folytat egyeztetéseket az Európai Unióhoz való csatlakozásról, párhuzamosan építi kapcsolatait más, hasonló integrációkkal is. Állami célként fogalmazta meg korábban az Eurázsiai Gazdasági Unióval (továbbiakban EGU) egy szabadkereskedelmi megállapodás megkötését (Haitas, 2018). Célja az, hogy tovább erősítse a szerb jelenlétet az orosz, a belarusz és a kazah piacokon is, valamint ezzel újabb piaci nyílhatnak Kirgizisztán és Örményország területén is. 2019. januárjától egyeztetések kezdődtek arra vonatkozóan, hogy Szerbia vámmentesen és mennyiségi korlátozás nélkül exportálhatna különféle gyümölcsparlatokat és sajtokat, korlátozott mennyiségben pedig cigarettát és egyes sajtfélét is. A megállapodást 2019 októberében írták alá és 2021. júliusában lépett hatályba és felváltotta Szerbia korábbi, kétoldalú szabadkereskedelmi megállapodásait az EGU tagállamokkal (Foreign Brief, 2021).

10. ábra: Szerbia exportja az egyes EGU tagországokkal 2011-2022 között, millió USD-ban megadva (Adatok forrása: OEC World, 2023).

Szót ejtettünk már korábban arról, hogy a szerb külpolitika sokáig nem tudott elégségesen foglalkozni a regionális, így a közvetlen szomszédságpolitikával sem. Ennek háttérében többek között a korábbi háborús helyzet mellett az ország belső problémáinak mielőbbi felszámolása, valamint az uniós integrációs törekvések álltak. Mindazonáltal a 2006-os montenegrói szétválást követően Belgrád is belátta, hogy szükséges a regionális külpolitika erősítése, így fokozatos nyitás kezdődött a határos országokkal.

Bosznia-Hercegovinával sajátosan alakult Szerbia viszonya, mostanra még annyira sem sikerült a kapcsolatokat rendezni, mint a többi szomszédos állammal. A Szerbia és Bosznia-Hercegovina közötti hivatalos kapcsolatok problémáit elsősorban azok a viták és konfliktusok okozzák, amelyek az 1992-1995-ös bosznia-hercegovinai polgárháborúban ellentétes oldalon harcoló, ma már, de facto konföderatív állam két entitásában külön élő bosnyák (vagy boszniai muszlim) és boszniai szerb politikai vezetők közötti kapcsolatokban állnak fenn (Petrovic & Wilson, 2018). Ezen túl Szarajevó ma is tart attól, hogy Belgrád területeket csatolna magához a jelenlegi Bosznia-Hercegovinából, így álláspontja szerint a mostani konszolidált viszony ennek tudható be. További nehezítő tényező, hogy a délszláv háború során történt srebrenicai mészárlást a szerb vezetők, mint „kegyetlen bűntettet” és nem, mint népirtást ismernek el. A mélypontot akkor érte el a két ország közötti helyzet, mikor Oroszország – Szerbia előzetes kérésére – megvétózta azt a brit ENSZ határozatjavaslatot, amely a srebrenicai mészárlást népirtásként definiálná (Petrovic & Wilson, 2018).

Montenegróval való külkapcsolatai szintén terhesek a korábbi államszövetségi múlttól, valamint az elszakadástól. A lassan javuló légkör kialakulása 2012-től figyelhető meg, amikor az Aleksandar Vučić vezette SPP került hatalomra. Az azóta eltelt több, mint egy évtizedben

valamelyest javult a viszony, de egyes feltételezések szerint mindez inkább csak a látszat, és nem várható, hogy partneri szintre fejlődjön rövid időn belül a két állam kapcsolata egymással.

Horvátországgal – hasonlóan Bosznia-Hercegovinával – a korábbi polgárháború múltja határozza meg a jelenlegi együttműködéseket is. Emiatt az utóbbi években több olyan diplomáciai lépés is történt Zágráb és Belgrád között, amelyek a erőteljesebb elhidegülést vetítik előre. 2015-ben Horvátország úgy döntött, hogy visszahívja belgrádi nagykövetét, miután Vojislav Šešelj, szerb nacionalista politikus, felgyújtotta a horvát zászlót. A későbbiekben sem lett mérsékeltebb a két ország közötti külpolitika, a szerb kormány döntése szerint például a horvát védelmi miniszter persona non-grata-nak (nem kívánatos személy) lett nyilvánítva (Petrovic & Wilson, 2018).

Észak-Macedóniával sikerült talán a legjobb kapcsolatokat kialakítania Szerbiának a korábbi jugoszláv tagköztársaság államai közül. Különböző diplomáciai botrányok itt is kialakultak (például a macedón titkosszolgálat által megfigyelésre kerültek a szerb diplomáciai testület tagjai), de ezeket sikerült viszonylag gyorsan tisztázni. Előrelépés a többi államhoz képest, hogy regionális együttműködés is megvalósulni látszik Belgrád és Szkopje között. Az úgynevezett mini Schengen megvalósítása nagyban megkönnyítheti a nyugat-balkáni országok lakóinak munkavállalását egymás országaiba, valamint fokozná az áruforgalmat is (Világgazdaság, 2017).

Bulgária és Szerbia kapcsolata szintén kedvezően alakult az elmúlt évtizedek során. Ennek háttérében ismét előkerül a délszláv háború és a NATO bombázások előzménye, amikor Bulgária vezetése tartózkodóan kezelte a helyzetet (ennek ellenére engedte a katonai szövetségnek, hogy harci repülői használják a bolgár légteret), de a lakosság túlnyomó része elítélte a bombázások szükségességét és részvétét fejezte ki Szerbiának az őket ért veszteségekért. Jelenleg a két ország között az infrastrukturális fejlesztések azok, amelyek prioritásként vannak kezelve: 2019 novemberében a 10. páneurópai folyosó Niš-Dimitrovgrad autópálya átadásakor a két vezető közötti viszony barátinak bizonyult és a további együttműködéseket vetítette előre (Embassy of the Republic of Serbia, Sofia, 2021).

Romániával való viszonya szintén kedvezően alakult az utóbbi időben, a dél-kelet-európai állam egyik legfontosabb partnerének tekinti Belgrádot a nyugat-balkáni térségből. Bukarest emellett kész közvetítő szerepet betölteni a koszovói konfliktus ügyében, valamint folyamatos egyeztetések zajlanak a két vezetés között a kisebbségek ügyében. A Szerbiában élő román és a Romániában élő szerb kisebbséghez tartozók oktatási és kulturális helyzetét közös megoldással igyekeznek fejleszteni, mindehhez kisebbségi vegyes bizottság is felállításra került (Balogh, 2018).

Végezetül Koszovó és a szerb kapcsolatok: a többségében albánok által lakott állam 2008-as függetlenedése óta rendszeresen az összetűzések Belgráddal. A korábban is vitatott terület hovatartozásának rendezésére több elképzelés is született a nemzetközi szervezetek részéről, Belgrád azonban nem kívánja más, önállóbb formában elfogadni az általa tartományként kezelt Koszovót. A szerb nemzet bölcsőjeként tekintett terület átalakítása vagy szélesebb körű autonomizálása elfogadhatatlan a szerbek részéről (Orosz, 2017). Emiatt azonban egy végeláthatatlan, befagyott konfliktus feszül a két ország között, ami időről időre felveti annak geopolitikai veszélyeit az egész térségre nézve. Belgrád ugyan fontosabbnak tartja jelenleg az uniós csatlakozást annál, mintsem háborúba kezdjen Pristinával, Brüsszel viszont nem tervezi addig az integráció mélyítését, amíg a viszonyt nem rendezik véglegesen, békés eszközökkel.

Konklúzió

Szerbia gazdasági helyzete a megfelelő reformok következtében sokat javult az elmúlt három évtizedben, az országos problémákat azonban még mindig nem sikerült teljesen felszámolnia: 2022. IV. negyedévében a munkanélküliségi ráta még mindig magas, 9,2%-os volt, ami több, mint 2,3 millió embert tesz ki az aktív korú lakosságon belül (Statistical Office of Serbia, 2023). Az egy főre jutó vásárlóerőparitáson mért GDP ugyancsak alacsony: míg 2021-ben Romániában 36 100 USD, Magyarországon 36 765 USD, Horvátországban pedig 34 535 USD volt az érték, addig Szerbiában 21 641 USD-t tett ki (World Bank, 2023). A jövedelmi értékek alacsony szinten stagnálása, a fekete- és szürke gazdaság magas aránya, a korrupció és a munkanélküliség nem kedveznek az ország jövőjének sem: 1994 óta folyamatosan csökken az itt élők száma, ami az elvándorlás és a születési számok állandó romlása miatt demográfiai válságot idézett elő. 2010 és 2020 között közel fél millió fővel lett kevesebb Szerbia lakossága (World Bank, 2023).

Külpolitikáját még mindig a korábbi háború szelleme határozza meg, a szomszédos államokkal kialakítható közeledés lehetősége így alá van rendelve mindennek. Az Európai Unióhoz való csatlakozás kedvező irányba terelheti Szerbiát, ehhez azonban a gazdasági mutatók kiigazítása és megfelelő bővítése mellett szükséges a lezáratlan konfliktusok végleges és maradandó rendezése. Mindaddig, amíg a Koszovóval való konfliktus nem kerül rendezésre, ingatag marad a teljes térség stabilitása.

Magyarország és Szerbia viszonya szintén hosszú utat járt be, az elmúlt évekre a legtöbb vitás kérdést sikerült megfelelően rendezni, valamint az együttműködések újra szorosabbá váltak. Belgrád Budapest folyamatos támogatását élvezheti az EU-s csatlakozás kérdését illetően, mindössze a vajdasági magyarok helyzetét szükséges a korábbi mezsgye mentén fenntartani. Az energetikai infrastrukturális fejlesztések megvalósulása is felértékelődött a két ország között, a Török-Áramlat néven működő gázvezeték Szerbia felől látja el Magyarországot földgázzal.

Felhasznált források

ARSIĆ, M., MLADENOVIĆ, Z., PETROVIĆ, P. (2001): Macroeconomic stabilization in the FRY. Global Development Network for Southeast Europe – WIIW, Belgrade and Vienna.

Ármás, J., & Németh, F. (2021). Nyugat-balkáni politikai-gazdasági körkép és a magyar gazdasági jelenlét. KKI Elemzések, KE-2021/41.

Balogh, L. (2018). Románia részt venne a szerb-koszovói viszony rendezésében. <https://kronikaonline.ro/belfold/romania-reszt-venne-a-szerbnkoszovoi-viszony-rendezeseben#>

Collegium Hungarum Belgrad: <https://culture.hu/hu/belgrad/aboutus-hu>

Darmanovic, S. (2003). Serbia and Montenegro and their New Union. IEMed Mediterranean Yearbook, 2003. <https://www.iemed.org/publication/serbia-and-montenegro-and-their-new-union/>

Dimitrijevic, V., & Pejic, J. (1995). *UN Sanctions Against Yugoslavia: Two years later*. In. Bourantonis, J. & Wiener, J. The United Nations in the New World Order. Palgrave Macmillian London. pp. 124-153.

DINKIĆ, M. (szerk.) (1999): Economic consequences of NATO bombing: estimates of damage and finances required for economic reconstruction of Yugoslavia. Group 17, Belgrade.

DYKER, D. – VEJVODA, I. (szerk.) (1996): Yugoslavia and after: a study in fragmentation, despair and rebirth. Addison-Wesley Pub. Co. – Longman, London and New York

European Commission, 2000, Zagreb Summit, Final Declaration.
<https://www.esiweb.org/pdf/bridges/bosnia/ZagrebSummit24Nov2000.pdf>

European Commission, 2003: EU-Western Balkans Summit Thessaloniki, 21 June 2003.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/PRES_03_163

European Commission (2022). European Neighbourhood policy and Enlargement Negotiations – Serbia. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/serbia_en

Embassy of the Republic of Serbia, Sofia (2021).
<http://sofia.mfa.gov.rs/newstext.php?subaction=showfull&id=1609851724&ucat=19&template=Headlines&>

Foreign Brief, 2021: <https://www.foreignbrief.com/daily-news/serbia-urasian-economic-union-free-trade-agreement-enters-into-force/>

Grotius, (2008). A Magyar Köztársaság Külügyminisztériumának közleménye Koszovó függetlenségének elismeréséről <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=DPQOJD>

Gyurok, J. (1994): Jugoszláviai menekültek Magyarországon. Regio – Kisebbség, Politika, Társadalom. 5/4.

Haitas, D. (2018). Kelet és Nyugat között: Örményország és Szerbia az európai és eurázsiai integrációban. Pro Futuro, 2018/4.

Haraszthy, Á. (2014). Hetven év után eltörölték a magyarok kollektív bűnösségét Szerbiában.
<http://regi.delhir.info/index.php/cimlap/friss-hireink/32218-2014-11-02-18-00-19>

IMF Country Report No. 21/132, 2021.
<https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2021/06/21/Republic-of-Serbia-2021-Article-IV-Consultation-and-Request-for-a-30-Month-Policy-461077>

Juhász, J. (2014). A Kalasnyikov-ügy. Historica Critica
https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/22385/Juhasz_Historia_critica_pdfa_433-440.pdf

Kifukwe, G. (2022). No cold war please: How Europeans should engage non-aligned states. European Council of Foreign Relations. <https://ecfr.eu/article/no-cold-war-please-how-europeans-should-engage-non-aligned-states/>

Külügyminisztérium Szerb-Magyar megbékélési kiadvány (2013). <https://2010-2014.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/hirek/szerb-magyar-megbekelesi-kiadvany>

Lyon, P. (2003). Serbia's Presidency: between nationalism, reform and apathy. Wilson Center, Global Europe Program. <https://www.wilsoncenter.org/publication/267-serbias-presidency-between-nationalism-reform-and-apaty>

Lloyds Bank (2022). <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/serbia/investment>

Members and other Participants of NAM Movement, 2023: <https://www.mea.gov.in/Images/pdf/Members-and-other-participants.pdf>

Magyarország Nagykövetsége, Belgrád (2023) Kétoldalú kapcsolatok: <https://belgrad.mfa.gov.hu/page/ketoldalukapcsolatok>

Migration Data Portal, Serbia, 2022: https://www.migrationdataportal.org/international-data?i=stock_abs_origin&t=2000&cm49=688

MKIK Nyugat-balkáni tagozat (2012). <https://mkik.hu/a-nyugat-balkani-tagozat-bemutakozasa>

NATO, 2001 Statement by the Secretary General Return of Yugoslav Security Forces to Sector B of the Ground Safety Zone: <https://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-066e.htm>

NATO, 2023, The Partnership for Peace Programme: <https://www.sto.nato.int/Pages/partnership-for-peace.aspx>

Orosz, A. (2017). Szerbia külpolitikája a koszovói háború lezárulásától a tartomány függetlenedéséig. Grotius. <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=FKRUIW>

OECD (2022). Labour Migration in the Western Balkans: Mapping Patterns, Addressing Challenges and Reaping Benefits. <https://www.oecd.org/south-east-europe/programme/Labour-Migration-report.pdf>

Petrovic, M. & Wilson, G. (2018). Serbia's relations with its Western Balkan neighbours as a challenge for its accession to the EU. Australian and New Zealand Journal of European Studies. 10/3.

ifj. Simon Gy. (2003). A Jugoszláv gazdaság az átalakulása útján. Statisztikai Elemzések, 81/2.

Situation of the Federal Republic of Yugoslavia (2000). Report Political Affairs Committee <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=9108&lang=EN>

Statistical Office of Serbia, unemployment rate (2023). <https://www.stat.gov.rs/en-us/oblasti/trziste-rada/>

Tóth, N. (2010). Quo vadis, Serbia? Új fejlemények a szerb kisebbségvédelmi szabályozásban. Pro Minoritate 19/2. <https://prominoritate.hu/wp-content/uploads/2019/05/ProMino10-1-04-Toth.pdf>

UN sanctions, REPORT on the United Nations embargo against Serbia and Montenegro (1993). <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=7216&lang=EN>

United Nations sanctions 1998. Press Release SC/6496 SECURITY COUNCIL IMPOSES ARMS EMBARGO ON FEDERAL REPUBLIC OF YUGOSLAVIA, PENDING ACTION TO RESOLVE KOSOVO CRISIS <https://press.un.org/en/1998/19980331.SC6496.html>

UNHCR, 2006. KOSOVO (PROVINCE OF THE STATE UNION OF SERBIA AND MONTENEGRO) 2006 OPERATIONS PLAN: <https://www.unhcr.org/4332cdbf2.pdf>

UN 2007. Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosovo's future status: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kosovo%20S2007%20168.pdf>

UNCTAD Data Center: https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en

UNCOMTRADE Serbia export: <https://comtradeplus.un.org/TradeFlow?Frequency=A&Flows=X&CommodityCodes=93&Partners=0&Reporters=688&period=2022&AggregateBy=none&BreakdownMode=plus>

Vajdasági Magyar Gazdaságfejlesztési Program (2015-2018). https://www.prosperitati.rs/sites/default/files/dokumentumok/rev_vajdasagi_magyar_gazdasagfejlesztes_2015-2018_1.pdf

Világgazdaság (2022). <https://www.vg.hu/kozelet/2022/12/a-usa-kozvetitene-szerbia-es-koszovo-kozott-a-konfliktus-megoldasaban>

Világgazdaság (2017). <https://www.vg.hu/kozelet/2017/08/szerbia-es-macedonia-parbeszedutjan-rendezi-nezeteltereseit-vezetoik-szerint>

World Bank, GDP PPP per capita Serbia (2023). <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=RS>

World Bank, population of Serbia (2023). <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=RS>

14/2006. (I. 26.) Korm. rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és a Szerbia és Montenegró Minisztertanácsa közötti gazdasági együttműködési megállapodás kihirdetéséről:
https://jogkodex.hu/jsz/2006_14_korm_rendelet_5377492

2020. évi XXIX. törvény a Budapest-Belgrád vasútvonal újjáépítési beruházás magyarországi szakaszának fejlesztéséről, kivitelezéséről és finanszírozásáról.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A2000029.TV>